ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXIX
Књига 67

Нови Сад, октобар 2007
Број 10

ЧЛАНЦИ

UDC 347.932(497.11)

Maja Omeragić-Pantić

advokatski pripravnik u Novom Sadu, specijalista za ljudska prava

Biljana Vujičić

sudijski pripravnik u Subotici, specijalista za ljudska prava

Mr Bojan Tubić

asistent pripravnik Pravnog fakulteta u Novom Sadu

Dr Rodoljub Etinski

profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu

OSTVARIVANJE PRAVA NA SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU U REPUBLICI SRBIJI*

SAŽETAK: Ustav i procesni zakoni eksplicitno garantuju pravo na suđenje u razumnom roku. Procesni zakoni su izmenjeni i usvojena su nova rešenja koja treba da omoguće suđenje u razumnom roku. Usvojena je Odluka o utvrđivanju nacionalne strategije reforme pravosuđa sa ciljem da se postigne efikasnije pravosuđe. Ipak, sprovedene ankete odražavaju mišljenje da i dalje postoje značajne slabosti koje ugrožavaju pravo na suđenje u razumnom roku. Uprkos novih zakonskih rešenja usvojenih sa ciljem da se ubrzaju suđenja, neka od ovih rešenja nisu sasvim dovoljna ili njihova primena u praksi nije sasvim odgovarajuća. Odluka o utvrđivanju nacionalne strategije reforme pravosuđa postavlja pravilnu dijagnozu sadašnjeg stanja kao i terapiju za ozdravljenje pravosuđa. Izgleda, međutim, da tekuće mere odstupaju od ove terapije. Tehnička modernizacija sudova ide sporo a kadrovski kapaciteti, na nivou stručnih saradnika, umesto da jačaju sada slabe.

* Rad primljen: 27. IV 2007. godine.

Najveći nedostatak važećeg pravnog sistema u vezi sa pravom na suđenje u razumnom roku jeste odsustvo delotvornih pravnih lekova kojima bi stranka mogla da ubrza sudski postupak, odnosno kojima bi mogla da nadoknadi štetu uzrokovanu kršenjem ovog prava. Ovaj tekst je pokazao koliko su visoki zahtevi Suda u Strazburu u vezi sa tim i postojeća pravna sredstva u našem pravu nisu dovoljna da udovolje ovim zahtevima.

Ključne reči: ustav, zakon, reforma pravosuđa, ljudska prava, suđenje u razumnom roku, pravni lekovi

Uvodna napomena

Član 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Evropska konvencija o ljudskim pravima) garantuje, između ostalog, pravo na raspravu o građanskoj ili o krivičnoj tužbi u razumnom roku. Subjekti ovog prava su fizička ili pravna lica koja su stranke u građanskom postupku, odnosno okrivljeni, optuženi, privatni tužilac i oštećeni u krivičnom postupku. Država je u obavezi da obezbedi uživanje ovog prava. Zakonodavac u Republici Srbiji je, pri donošenju novih procesnih zakona i pri planiranju pravosudne reforme, posvetio odgovarajuću pažnju ostvarivanju ove obaveze države. Cilj ovog rada je da istraži da li je ovim normativnim promenama Republika Srbija udovoljila u potpunosti svojoj obavezi iz čl. 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Rad je rezultat analize odgovarajućih zakonskih rešenja, prakse Evropskog suda za ljudska prava kao i mišljenja praktičara dobijenih u sprovedenim anketama u Novom Sadu i Subotici.¹

Ostvarivanje prava na pravično suđenje u građanskim stvarima

Prema članu 32. stav 1. Ustava Republike Srbije, proglašenom 08. 11. 2006. godine, proklamuje se pravo na pravično suđenje, te se navodi da svako ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud, pravično i u razumnom roku, javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnovanosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega.

Predlagač Nacrta zakona o parničnom postupku² je vodio računa o potrebi usklađivanja ovog sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. U „Razlozima za donošenje zakona” je to izričito rečeno. Rečeno je, takođe, da se ovim Nacrtom zakona konkretizuje pravo na suđenje u razumnom roku. Članom 10. Zakona o parničnom postupku predviđena je

¹ Ovaj rad je sačinjen u okviru specijalističkih studija Ustavna i međunarodna zaštita ljudskih prava na Pravnom fakultetu u Novom Sadu u 2006. godini.

² <http://www.parlament.sr.gov.yu/content/cir/akta/predzakoni.asp>

obaveza poštovanja garancije razumnog roka u građanskim parnicama.³ U daljim odredbama Zakona preciznije su regulisana određena pitanja koja mogu uticati na skraćanje trajanja postupka i brže donošenje odluke. Takođe, propisani su i određeni rokovi čijim poštovanjem bi se doprinelo suđenju u razumnom roku.

Članovi Zakona o parničnom postupku koji se odnose na donošenje presude na osnovu propuštanja (čl. 338. ZPP), odredbe o sporovima male vrednosti (čl. 465—478. ZPP), odredbe o obaveznoj sadržini podnesaka (čl. 103), konstatovanje povlačenja tužbe u slučaju nedolaska na ročište (čl. 296. st. 2) i dr. poboljšale su procesnu disciplinu stanaka u postupku. Vodi se računa o označavanju vrednosti spora, dostavljanju punomoći i urednom dolasku na ročišta, jer su svi svesni posledica. Sve ovo je svaka-ko uticalo na to da se smanje i procesne zloupotrebe.

Pored toga, postoje i izričito propisani rokovi u toku postupka: za dostavljanje tužbe na odgovor (čl. 178), za zakazivanje pripremnog ročišta (čl. 286), rok u kome se mora zakazati ročište za glavnu raspravu ukoliko stranke nisu rešile spor putem posredovanja (čl. 328), rok za donošenje presude (čl. 339), rok za dostavljanje spisa radi odlučivanja o izjavljenoj žalbi (čl. 367), rok u kome je drugostepeni organ dužan da vrati spise prvostepenom sudu nakon dana donošenja odluke (čl. 383) itd.

Kada bi se svi predviđeni rokovi poštovali umnogome bi se ubrzalo trajanje postupka. Međutim, u samom Zakonu nisu određene sankcije za nepoštovanje propisanih rokova, pa dolazimo do toga da se neki od tih rokova ne poštuju uvek striktno.

Staro zakonsko rešenje u vezi dostavljanja je bilo jedan od važnih razloga odugovlačenja postupka. Međutim, pitanje dostavljanja predstavlja i dalje problem. Pre donošenja novog Zakona o parničnom postupku postojala su mišljenja da će ovaj zakon doneti nešto novo u sferi dostavljanja. Mislilo se da će u tom delu biti unete značajne promene koje će olakšati i ubrzati samo dostavljanje, odnosno novine koje bi razrešile slučajeve kada neko izbegava dostavljanje, ili kada dostavljanje nije moguće. Novi Zakon o parničnom postupku, zaista, rešava ovaj problem u izvesnoj meri. Sudije u mnogo većoj meri određuju privremenog zastupnika, odnosno zastupnika za prijem pismena, i odlučuju se ukoliko postoji procesni razlog, kada npr. stanka ili njen zakonski zastupnik nisu sudu prijavili promenu adrese (čl. 139) ili kada je iz nekog drugog razloga u toku parnice dostavljanje pismena redovnim putem bilo bezuspešno (čl. 140) da ističu pozive i druge podneske na oglasnu tablu suda. Međutim, i dalje se postavlja pitanje inicijalnog dostavljanja. Ovo pitanje zakon ne razrešava na jasan način. U njemu se navodi da: „parnica počinje da teče dostavljanjem tužbe tuženom”⁴ i „parnični postupak pokreće se tužbom”.⁵

³ Član 10. Zakona o parničnom postupku: „Stranka ima pravo da sud odluči o njenim zahtevima i predlozima u razumnom roku. Sud je dužan da nastoji da se postupak sprovede bez odugovlačenja i sa što manje troškova”, Zakon o parničnom postupku, Sl. glasnik RS, br. 125/2004.

⁴ Ibid. čl. 197.

⁵ Ibid. čl. 186.

Ovde se postavlja pitanje tumačenja da li je, u smislu koji to Zakon zahteva za postavljanje privremenog zastupnika, parnični postupak otpo- počeo podnošenjem tužbe ili trenutkom kad tuženi primi tužbu sa svim pri- lozima. Ovo iz razloga što Zakon predviđa postavljanje privremenog za- stupnika „u toku postupka“, a uzimajući u obzir gore citirani član 186. ZPP-a — parnični postupak pokrenut je tužbom. S tim u vezi pitanje je da li je zakonodavac u čl. 79. imao na umu da omogućiti postavljanje pri- vremenog zastupnika „u toku postupka“, misleći ovde da je postupak ot- počeo podnošenjem tužbe, a ne čekanjem da tuženi primi tužbu.

Naime, član 79. Zakona o parničnom postupku kaže: „Ako se u toku postupka pred prvostepenim sudom pokaže da bi redovan postupak oko postavljanja zakonskog zastupnika tuženom trajao dugo, pa bi zbog toga mogle da nastanu štetne posledice za jednu ili obe strane, sud će tuženom postaviti *privremenog zastupnika* sa spiska advokata koji sudu dostavlja advokatska komora.

Pod uslovom iz stava 1. ovog člana sud će postaviti tuženom privre- menog zastupnika naročito u ovim slučajevima:

1. ...

4. *ako je prebivalište, odnosno boravište tuženog nepoznato, a tuženi nema punomoćnika;*

5. *ako se tuženi ili njegov zakonski zastupnik, koji nemaju punomoć- nika, nalaze u inostranstvu, a dostavljanje se nije moglo izvršiti.”*

Dešava se da protekne dug period od trenutka podnošenja tužbe su- du, pa do trenutka kada ona bude uručena tuženom, upravo zbog navede- nog problema, što samim tim utiče da postupak traje duže. Ovde se suko- bljavaju dva interesa: interes da lice blagovremeno primi tužbu kako bi mogao da koristi svoje pravo na odbranu i interes da se obezbedi suđenje u razumnom roku i, zato, spreče zloupotrebe u vezi sa prijemom tužbe. Ovaj sukob bi se mogao razrešiti polazeći od savesnosti u vršenju zakon- skih obaveza. Onaj ko ne udovoljava svojim zakonskim obavezama bio bi izložen riziku da u postupku bude predstavljen privremenim zastupnikom. Zakonom o prebivalištu i boravištu građana predviđeno je da su punoletni građani dužni da prijave i odjave prebivalište i prijave promenu adrese stana.⁶ Rok za prijavu novog prebivališta jeste 8 dana od dana odjave prethodnog prebivališta. Takođe, predviđeno je da su građani dužni da prijave boravište u svim mestima kada koriste usluge smeštaja u ugosti- teljskim i drugim organizacijama.⁷ Građani koji nameravaju da borave u inostranstvu duže od 60 dana dužni su da pre odlaska prijave odlazak u inostranstvo.⁸ Evidenciju prebivališta, promene adrese stana i boravišta građana, kao i evidencije o boravku građana u inostranstvu dužem od 60 dana, njihovom privremenom dolasku ili povratku u zemlju, vodi opštins- ki organ unutrašnjih poslova.⁹ U slučaju kada se tužba ne može uručiti

⁶ Član 6. Zakona o prebivalištu i boravištu, Sl. glasnik RS, br. 42/77.

⁷ Ibid. čl. 10.

⁸ Ibid. čl. 13.

⁹ Ibid. čl. 20.

tuženom zato što je boravište, odnosno prebivalište tuženog nepoznato, može se tražiti informacija o prebivalištu ili boravištu tuženog od Ministarstva unutrašnjih poslova. Dostavljanje bi se, zatim, obavilo na poslednju prijavljenu adresu tuženog. Ako tuženog nema na ovoj adresi, sud bi imenovao privremenog zastupnika. U ovom slučaju je jasno da je samo tuženi odgovoran za činjenicu zbog koje nije mogao biti pronađen radi uručivanja tužbe. U takvoj situaciji smatramo da je postavljanje privremenog zastupnika opravdano. U protivnom se dolazi do situacije da usled nesavesnosti na strani tuženog, i nepostupanja po obavezama utvrđenim Zakonom o prebivalištu i boravištu, parnica ne može da počne.

Opšte stanje u sudovima kod nas pokazuje da bi, zbog velikog broja predmeta i naravno svih podnesaka i poziva koji se moraju dostavljati strankama, dostavna služba trebala biti brojčano povećana i organizovaniya. Kroz kratku analizu i anketu sprovedenu u Opštinskom sudu u Novom Sadu izdvojila su se mišljenja da bi bilo dobro organizovati čak i posebnu dostavnu službu u okviru suda. Međutim, bilo kojom reorganizacijom u ovom pravcu išlo bi se u pravcu ubrzanja dostavljanja, vraćanja dostavnica u sud i sl., ali i dalje ne bi bio rešen problem izbegavanja dostavljanja.

Činjenica je da postupak dostavljanja predstavlja preterano formalizovan deo postupka. Uz sve što se dostavlja mora biti potpisana dostavnica. Kod ličnog dostavljanja dostavnica mora biti neposredno potpisana od strane lica na koje se odnosi. U drugim slučajevima, kada se ne radi o ličnom dostavljanju, određen krug drugih lica može primiti podneske ili pozive. Ali u svakom slučaju, dostavnica mora biti potpisana, i ona se mora na vreme (do početka ročišta) vratiti u sud, i biti uložena u spise predmeta. U protivnom sudija, kako nema uredno iskazanu dostavu, i u zavisnosti od toga šta je bilo predmet dostavljanja, nekada nema uslova da održi ročište, pa se ono odlaže.

Ono što se dešava u toku trajanja postupka, a što takođe dovodi do odugovlačenja u postupku, jeste i situacija kada se u cilju pribavljanja neophodnih podataka, isprava, ili izjašnjenja strankama odobravaju rokovi u kojima iste trebaju podneskom biti dostavljene sudu. Ti rokovi su instrukcioni, tako da se u velikom broju slučajeva prekorače. Nekada se ti podnesci dostavljaju tek na sledećem zakazanom ročištu, ili neposredno pred ročište. U takvim slučajevima se oni tek na ročištu uručuju suprotnoj stranci, kojoj nakon toga treba dodatni rok za izjašnjenje. Traženje i odobranje rokova u ovakvim situacijama jeste procesno pravo stranaka, ali je izuzetno tanka granica gde se to pravo pretvara u procesnu zloupotrebu. Međutim, zaključak ankete je da su od donošenja novog Zakona o parničnom postupku i ove situacije ipak ređe.

Instrukcioni rokovi koje daje sud upravo su postavljeni u cilju ekonomičnosti postupka, a Zakonom su određeni. Sudije bi, mogli bismo reći, trebale da reaguju malo oštrije, odnosno da u rukovođenju postupkom zaista koriste sve procesne mogućnosti koje su im date Zakonom, da bi vodili postupak u skladu sa načelom ekonomičnosti i da bi na neki način podstakli punomoćnike stranaka i same stranke da poštuju te rokove. Su-

dijama stoje na raspolaganju određena procesna sredstva koja im daju mogućnost da jednostavno odbiju neke dokazne predloge ukoliko su predloženi nakon ostavljenog roka, ili da ne uvažavaju određene navode.

Nekada se zaista radi o opravdanoj nemogućnosti dostavljanja naloženog u datom instrukcionom roku (npr. ukoliko se radi o podacima koji moraju biti pribavljeni ili provereni sa nekim drugim ustanovama, službama i sl.). Naravno, opravdanost se u svakom slučaju može ceniti. Međutim, činjenica je da postoje instrukcioni rokovi koji se odnose i na sudije, a koji se, takođe, ne poštuju. Najčešće je to u vezi sa rokom za donošenje presude. Naravno, i ovde postoji opravdanost u slučaju velikog broja predmeta u kojima treba uraditi pismeni otpravak presude, ali i ovde bi opravdanja trebalo koristiti kada ona zaista postoje.

U praksi postoje različita mišljenja i predlozi za moguća rešenja u nekim novim tekstovima zakona o parničnom postupku, i sva ona su u velikoj meri izvodljiva i krajnje logična. Postoji mišljenje da bi dobro bilo unošenje odredaba koje bi na eksplicitniji način regulisale koncentraciju dokaza u postupku, i to u fazi pripremanja glavne rasprave.

Od trenutka kada bi tužba bila podneta sudu, trebalo bi odrediti krajnje rokove (naravno razumljive dužine, kako bi njihovo poštovanje bilo tehnički izvodljivo) za podnošenje i pribavljanje svih dokaznih predloga, i to uz propisivanje da se po proteku tih rokova novi dokazi više ne mogu predlagati. Naravno, sve ovo uz ostavljanje mogućnosti da se u toku postupka, ukoliko se oseti da je potrebno izvođenje još nekog dokaza, može ići na njegovo izvođenje. To bi dovelo do rešavanja problema do kojih dolazi u situacijama kada se po proteku dužeg vremenskog perioda predlažu novi dokazi, nekada i na (uslovno rečeno) poslednjem ročištu.

Odredbama Zakona o presudi na osnovu propuštanja predviđeno je:

„Ako tuženi ne podnese odgovor na tužbu u određenom roku, sud donosi presudu kojom usvaja tužbeni zahtev, ako su ispunjeni sledeći uslovi:

1. ako je tuženom uredno dostavljena tužba sa poukom o posledicama propuštanja;

2. ako činjenice na kojima se zasniva tužbeni zahtev nisu u suprotnosti sa dokazima koje je sam tužilac podneo ili sa činjenicama koje su opštepoznate;

3. ako osnovanost tužbenog zahteva proizlazi iz činjenica navedenih u tužbi;

4. ako ne postoje opštepoznate okolnosti iz kojih proizlazi da su tuženog sprečili opravdani razlozi da odgovori na tužbu.

...

Ako iz činjenica navedenih u tužbi ne proizlazi osnovanost tužbenog zahteva sud će zakazati pripremno ročište, a ako tužba na ročištu nije preinačena, sud će doneti presudu kojom se tužbeni zahtev odbija...”¹⁰

¹⁰ Član 338. Zakona o parničnom postupku, op. cit.

Ono što je bitno, jeste da se i u tužbi i u odgovoru na tužbu moraju predložiti svi dokazi koje parnične stranke imaju na raspolaganju, tako da je to jedan način koji novi Zakon uvodi u cilju ubrzanja postupka, a u pravcu upravo koncentracije dokaza.

Pitanje je, sa druge strane, da li je taj odgovor na tužbu uvek onakav kakav treba da bude — sa svim relevantnim činjenicama i dokazima? Dešava se da se neki od dokaza ne navode u odgovoru na tužbu, i (ono što je praksa) najčešće u cilju odugovlačenja postupka.

Ako je punomoćnik stranke uveren da je njegov klijent u pravu, i da zaista ima pravo na ono što želi da ostvari u sudskom postupku, onda ne postoji nikakav razlog za odugovlačenje postupka, bez obzira da li je u pitanju tužilac ili tuženi. U interesu klijenta je da što brže i što efikasnije dođe do ostvarivanja svog prava.

Naravno, sa druge strane i sami klijenti nekada imaju interesa da se postupak odugovlači. Tada se dešava da se neki od dokaza čuvaju za kasnije. Ali, i ovde je sudija taj koji u datom momentu može da kaže da takav dokaz neće biti izveden u postupku zato što nije blagovremeno predložen, jer je postojala mogućnost da se podnese blagovremeno. Međutim, imamo i situaciju kada za određeni dokaz tužilac u momentu podnošenja tužbe, a tuženi u momentu podnošenja odgovora na tužbu (pa nekada ni duži vremenski period dok postupak već traje) nije znao ili nije objektivno imao mogućnosti da za njih zna i da ih u datom momentu predloži.

U sporovima male vrednosti (sporovi u kojima se tužbeni zahtev odnosi na potraživanje u novcu koji ne prelazi iznos od 100.000 dinara, odnosno 300.000 dinara u privrednim sporovima) oštrije su odredbe Zakona koje se odnose na obavezu dolazaka stranaka na ročišta.

„Ako tužilac ne dođe na prvo ročište za glavnu raspravu ili na neko docnije ročište, a uredno je pozvan, smatraće se da je povukao tužbu.

Ako sa kog docnijeg ročišta izostanu obe stranke tužba će se smatrati povučenom...”¹¹

„Ako tuženi ne dođe na ročište za glavnu raspravu, a uredno je pozvan, doneće se presuda kojom se usvaja tužbeni zahtev (presuda zbog izostanka).”¹²

Sporovi male vrednosti jesu specifični upravo zbog njihove male vrednosti. Smatra se da ukoliko neko ne dođe na ročište u ovim sporovima, nema interesa za dalje vođenje postupka. Naročito što se u takvim sporovima usled odugovlačenja i velikog broja ročišta dešava da su troškovi postupka nekada veći od samog potraživanja tužioca.

Sve odredbe Zakona o parničnom postupku kojima je predviđeno da će u slučaju određenog propusta stranke doći do odbačaja tužbe, ili konstatovati povlačenje, u suštini za stranku vode dužem trajanju samog dolaska do konačnog rešavanja predmeta, s obzirom da je tužilac ovlašćen da ponovo podnese tužbu nadležnom sudu. Međutim, sve to zavisi od

¹¹ Član 475. Zakona o parničnom postupku, op. cit.

¹² Član 476. Zakona o parničnom postupku, op. cit.

stručnosti i odgovornosti punomoćnika stranke ili same stranke. Bilo da se radi o sastavljanju same tužbe, bilo da se radi o poštovanju procesne discipline.

Često se govori o velikom broju predmeta u sudovima kao problemu koji utiče na trajanje postupka. Međutim, pitanje je na koji način bi mogli da govorimo o smanjenju broja predmeta? Jer, svako čija su prava povređena ima pravo na pristup sudu, i pravičnu i javnu raspravu.

Medijacija je možda jedan od načina koji bi rasteretio sudove od određenih predmeta koji bi mogli biti rešeni mirnim putem. Na taj način bi se ostavilo više vremena i prostora da se predmeti koji moraju biti rešavani pred sudom okončaju u kraćem roku. A, sa druge strane, sami sporovi koji bi bili rešavani putem medijacije svakako bi se brže okončavali, s obzirom da je taj postupak hitan. Naš zakon je dao rok od 30 dana u kom roku se ovaj postupak mora okončati, naravno uz mogućnost da se ovaj rok produži ukoliko okolnosti slučaja to zahtevaju.

Moguće je, da se u cilju ažuriranja rada suda u pogledu rešavanja starih predmeta, ti predmeti jedanput godišnje iznose na medijaciju uz uslov da prethodno budu pažljivo proučeni i da budu ispitani uslovi vezani za načelo dobrovoljnosti.¹³

Na kraju, dugogodišnji sporovi iscrpljuju stranke finansijski, a naknadu troškova postupka nakon okončanja dugogodišnjih sporova teško je u praksi naplatiti.

U nekim razvijenijim pravnim sistemima (razvijenim u sferi medijacije) odbijanje jedne strane da se pokuša sa postupkom medijacije dovodi do finansijskih posledica za tu stranu. Smatra se da strana koja je odbila medijaciju želi da se „sudi” i nije iskazala dovoljnu svest i volju da pokuša da razreši spor mirnim putem. Takvim svojim ponašanjem je opteretila pravosudni sistem vođenjem spora koji je potencijalno mogao biti rešen i van suda. Npr. u Velikoj Britaniji se u takvim slučajevima toj parničnoj strani, iako je recimo uspela u postupku, ne dosuđuju troškovi postupka, jer ih je sama izazvala, s obzirom da je odbijanjem medijacije koju bi druga strana prihvatila prouzrokovala nepotrebne troškove vođenja parničnog postupka.

Sa stanovišta stranaka najbolje rešenje bi bilo kada bi se postupak mogao završiti odmah, za jedan dan. Naravno to je nemoguće. Ali ono što bi bilo moguće je da se glavna rasprava završi za jedan dan, ili u toku jedne nedelje, na više ročišta zakazanih dan za danom. Neki predlozi koje smo u toku ankete dobili od ljudi iz prakse bili su usmereni na eventualno uvođenje tzv. „Blok-suđenja” — zakazivanje suđenja i izvođenje svih dokaza u toku jednog, dva ili više dana uzastopno (u zavisnosti od toga koliko je obiman predmet). U ovom slučaju bi parnične stranke bile prinuđene da u tužbi i odgovoru na tužbu, ili u podnescima koji bi bili podnošeni do održavanja zakazanog ročišta, koncentrišu sve dokaze. Na ovaj

¹³ Gordana Mihailović, *Slučajevi pogodni za medijaciju*, Priručnik za medijaciju, ABA/CEELI, Beograd, 2005.

način bi se rešilo i pitanje dostavljanja, jer bi tuženom bila dostavljana tužba sa pozivom da odgovor na tužbu i pozivom za zakazano ročište.

Ono što bi eventualno mogao biti problem je što bi se, usled velikog broja predmeta, na samo zakazivanje ročišta moglo čekati i po godinu, dve ili više dana.

Odgovornost u pogledu okončanja sudskog postupka u razumnom roku u velikoj meri stoji na strani postupajućeg sudije, tim pre što je isti dužan da, u skladu sa Zakonom o sudijama, predsednika suda obaveštava o trajanju postupka, odnosno da obrazloži zašto prvostepeni postupak nije okončan u roku od šest meseci, te da ga zatim na svakih mesec dana obaveštava o daljem razvoju postupka u vremenu.¹⁴ Pored toga, ažurnost sudova se unapređuje i učešćem sudijskih saradnika i pripravnika u sudskim postupcima, odnosno u pomaganju sudijama u vršenju pojedinih radnji. Međutim, u domaćem pravosuđu nemamo dovoljan broj saradnika, čak je vremenom uočljivo smanjenje broja istih, neadekvatno broju sudija.

U pravnosnažnoj presudi donetoj u parničnom postupku utvrđuje se rok za dobrovoljno izvršenje (paricioni rok). Nakon proteka ovog roka, presuda postaje izvršna i podobna za prinudno izvršenje.

Nakon, obično, dugogodišnjeg trajanja parničnog postupka, stranke su „iscrpljene” od suđenja. Na strani tužioca je posebno izražena želja za brzim dolaženjem do onoga što je pravnosnažnom presudom utvrđeno kao njegovo pravo, i obaveza tuženog. Međutim, nisu retke situacije da postupak izvršenja traje koliko i parnični postupak, a nekada čak i duže, iako je zakonskim odredbama propisana hitnost u postupku izvršenja.¹⁵

Ono što se javlja kao jedan od velikih problema jeste veliki broj predmeta naspram malog broja sudija u izvršnom odeljenju. Međutim, u praksi, izvršne sudije Opštinskog suda u Novom Sadu u najvećem broju slučajeva, ipak, poštuju rok od tri dana za donošenje ovog rešenja.

Odredbe novog Zakona o izvršnom postupku propisuju strogu formu predloga za izvršenje, kako na osnovu izvršne, tako i na osnovu verodostojne isprave. Neophodno je navođenje svih relevantnih podataka u samom predlogu, pod pretnjom odbačaja (žiro računi, matični brojevi, PIB). Na ovaj način se obezbeđuje brzina u postupanju. Kada se u predlogu na-

¹⁴ Član 25. Zakona o sudijama: „Sudija je dužan da predsednika suda obavesti zašto prvostepeni postupak nije okončan u roku od šest meseci i da ga zatim na svakih mesec dana obaveštava o daljem razvoju postupka u vremenu.

Prvo obaveštenje u postupku po pravnom leku daje se posle mesec dana, a naredna na svakih petnaest dana.

Rok za obaveštavanje u izvršnim, vanparničnim i drugim nespornim stvarima određuje se Sudskim poslovníkom.” Zakon o sudijama, Sl. glasnik RS, br. 44/2004, 61/2005, 101/2005.

¹⁵ Član 5. Zakona o izvršnom postupku: „U postupku izvršenja i obezbeđenja sud je dužan da postupa hitno.

O predlogu za izvršenje sud je dužan da odluči u roku od tri dana od dana podnošenja predloga ...

Postupanje protivno odredbama st. 1. i 2. ovog člana smatra se nesavesnim i nestručnim postupanjem sudije, u smislu odredaba Zakona o sudijama.”

vedu svi podaci relevantni za postupanje, eliminiše se nepotrebno odugovlačenje vremena potrebnog da se po naknadnom pozivu suda izvrši dostavljanje tih istih podataka. Međutim, samo podnošenje urednog predloga za izvršenje nije garancija uspešnog i brzog okončanja ovog postupka. Rešenje o izvršenju dostavlja se izvršnom poveriocu i izvršnom dužniku.¹⁶ Ovde se često javlja problem sa uručivanjem rešenja o izvršenju izvršnom dužniku. Neuručena rešenja o izvršenju se često u sud vraćaju sa naznakom dostavljača da „dužnik nije na naznačenoj adresi”. Nakon ovako vraćenog rešenja sud obavezuje izvršnog poverioca za dostavljanje nove adrese izvršnog dužnika sudu, pod pretnjom obustavljanja izvršenja. Međutim, neretko izvršni poverilac ne može da sazna drugu adresu na koju bi se eventualno moglo izvršiti dostavljanje. Prvo, ukoliko se radi o fizičkom licu, dešava se da isto nije izvršilo urednu prijavu promene prebivališta te izvršni poverilac, i nakon provere sa nadležnim Organom unutrašnjih poslova, ne može da dođe do podataka o novoj adresi. Drugo, ukoliko se radi o pravnom licu, relevantni i jedini do kojih izvršni poverilac može da dođe, su oni podaci sa kojima je ovo pravno lice registrovano kod Agencije za privredne registre. Za bilo koju promenu, pa tako i promenu sedišta postoji obaveza prijavljivanja Agenciji za privredne registre u roku od 15 dana. Dešava se da pravno lice ovu promenu ne prijavi Agenciji za privredne registre. Takođe se dešava da se ovo pravno lice zaista nalazi na adresi koja je i prijavljena, ali da se dostavljanje opet ne izvrši. U ovom slučaju, očigledno se radi o zloupotrebi i izbegavanju prijema od strane dužnika.

S obzirom da se na dostavljanje u izvršnom postupku shodno primenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku, smatramo da bi u gore navedenim slučajevima bilo osnova da se rešenje o izvršenju dostavi isticanjem na oglasnoj tabli suda, jer je očigledno da se radi o bezuspešnom dostavljanju. Izvršni poverilac ne bi trebalo da trpi štetne posledice, ukoliko proverom nije mogla biti utvrđena druga adresa.

Posle nekoliko neuspešnih dostavljanja na adresu pravnog lica, dostavljanje se pokušava izvršiti ovlašćenom predstavniku — fizičkom licu — obično direktoru, čija adresa se dobija preko Organa unutrašnjih poslova. Ukoliko ni ovim putem dostavljanje ne bude uspešno, vrši se dostavljanje putem oglasne table.

Činjenica postojanja velikog broja predmeta dovodi da postupci izvršenja na pokretnim ili nepokretnim stvarima dugo traju, s obzirom da ih sudski izvršitelji uzimaju u rad po redosledu prispeća. U ovim postupcima se rešenje o izvršenju uručuje dužniku prilikom popisa. Ono što se ovde javlja kao problem jeste sam popis, u slučajevima da se izvršni dužnik ne zatekne u prostorijama gde je popis neophodno izvršiti. Takođe, ono što vodi dugom trajanju dolaska do krajnjeg ishoda, kada se radi o naplati potraživanja tužioca — izvršnog poverioca, jeste sama solventnost izvršnog dužnika, odnosno nepostojanje stvari koje bi se mogle popisati. I

¹⁶ Član 53. Zakona o izvršnom postupku.

nakon pravnosnažne presude i rešenja o izvršenju, dešava se da izvršni dužnik ne poseduje imovinu na kojoj bi se izvršenje moglo sprovesti, ili se ono ne može sprovesti u potpunosti.

U slučajevima u kojima je zloupotrebom prava izvršeno otuđenje imovine sa izvršnog dužnika na neko treće lice, pokretanje postupka za osporavanje tih pravnih poslova je moguće i predstavlja pravo poverilaca, ali vodi novom parničnom postupku i daljem odugovlačenju postupka izvršenja.

Dalje, ako se prilikom popisa ne nadu stvari koje mogu biti predmet izvršenja, izvršni poverilac može u roku od tri meseca predložiti da se ponovo sprovede popis. Ukoliko on to ne učini, ili u slučaju da se i prilikom ponovnog popisa ne nadu stvari koje mogu biti predmet izvršenja, sud će postupak izvršenja obustaviti.

Pravo na izvršenje pravnosnažne presude zastareva za 10 godina od pravnosnažnosti. U ovom roku može se ponovo pokretati izvršenje, ukoliko izvršni poverilac ima saznanja da postoje određene pokretne, nepokretne stvari, novčana sredstva i sl. na kojima bi se sada moglo sprovesti izvršenje. Međutim, razlog za ovo odugovlačenje konačnog dolaska do cilja — ostvarivanja prava utvrđenog u presudi, ovde je na samom dužniku i njegovom materijalnom stanju.

Ostvarivanje prava na pravično suđenje u krivičnim stvarima

Postoje dve grupe standarda koji zahtevaju da krivična suđenja budu održana u razumnom vremenskom periodu. Prva grupa standarda se odnosi na pritvorenike i zahteva da osobe u pritvoru budu izvedene na suđenje u razumnom roku ili da budu puštene iz pritvora, a navedeno pravo se zasniva na pretpostavci nevinosti i na pravu na ličnu slobodu, iz koga proizilazi da svako ko je pritvoren ima pravo da njegov slučaj dobije prioritet i da se postupak vodi sa izuzetnom ekspeditivnošću.

Razuman period trajanja pritvora se procenjuje od slučaja do slučaja. Naime, prilikom procene se uzimaju u obzir i ozbiljnost i priroda učinjenog krivičnog dela, priroda i strogost mogućih kazni, složenost slučaja, broj okrivljenih, kao i opasnost da će okrivljeni pobeći ako bude pušten iz pritvora. Takođe se uzima u obzir da li su predstavnici vlasti pokazali marljivost u vođenju postupka, uzimajući u obzir složenost i posebne karakteristike istražnog postupka, kao i da li su odlaganja prouzrokovana ponašanjem okrivljenog (npr. odbijanje saradnje sa vlastima) ili tužilaštva. Vrlo je bitno da, kao posledica nemarnosti pretpostavljenih, lice ne bude u pritvoru, odnosno lišeno slobode u trajanju nesrazmernom kazni za krivično delo za koje je optuženo. Naravno, treba imati u vidu da pravo okrivljenog, koji se nalazi u pritvoru, da ispitivanje njegovog slučaja sa neophodnom ekspeditivnošću, mora da bude u ravnoteži sa naporima predstavnika vlasti da svoje zadatke obavljaju sa odgovarajućom paž-

njom. S tim u vezi, treba napomenuti da posebna odgovornost leži na sudovima da osiguraju da svi oni koji imaju ulogu u postupku pred sudom urade sve da se izbegne nepotrebno kašnjenje.

Član 31 (1, 2) Ustava Republike Srbije uređuje pritvor na sledeći način:

„Trajanje pritvora sud svodi na najkraće neophodno vreme, imajući u vidu razloge pritvora. Pritvor određen odlukom prvostepenog suda traje u istrazi najduže tri meseca, a viši sud ga može, u skladu sa zakonom, produžiti na još tri meseca. Ako do isteka ovog vremena ne bude podignuta optužnica, okrivljeni se pušta na slobodu.

Posle podizanja optužnice, trajanje pritvora sud svodi na najkraće neophodno vreme, u skladu sa zakonom.”¹⁷

Zakonik o krivičnom postupku ograničava trajanje pritvora u svakoj pojedinoj fazi krivičnog postupka. Naime, član 144. propisuje:

„(1) Na osnovu rešenja istražnog sudije, okrivljeni se može zadržati u pritvoru najviše mesec dana od dana lišenja slobode. Posle tog roka okrivljeni se može zadržati u pritvoru samo na osnovu rešenja o produženju pritvora.

(2) Pritvor se po odluci veća (član 24. stav 6) može produžiti najviše za dva meseca. Protiv rešenja veća dozvoljena je žalba koja ne zadržava izvršenje rešenja.

(3) Ako se postupak vodi za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora preko pet godina ili teža kazna, veće Vrhovnog suda može, na obrazloženi predlog istražnog sudije ili javnog tužioca, iz važnih razloga produžiti pritvor najviše za još tri meseca. Protiv ovog rešenja dozvoljena je žalba koja ne zadržava izvršenje rešenja, o kojoj odlučuje Vrhovni sud Srbije u veću sastavljenom od trojice sudija.

(4) Ako se do isteka rokova iz st. 2. i 3. ovog člana ne podigne optužnica, okrivljeni će se pustiti na slobodu.”¹⁸

Nadalje, član 146. Zakonika o krivičnom postupku propisuje:

„(1) Posle predaje optužnice sudu, do završetka glavnog pretresa, pritvor se može, po pribavljenom mišljenju javnog tužioca, kad se postupak vodi po njegovom zahtevu, odrediti ili ukinuti samo rešenjem veća.

(2) Veće je dužno da i bez predloga stranaka ispita da li još postoje razlozi za pritvor i da donese rešenje o produženju ili ukidanju pritvora, po isteku svakih trideset dana do stupanja optužnice na pravnu snagu, a po isteku svaka dva meseca nakon stupanja optužnice na pravnu snagu.

(3) Od podizanja optužnice pritvor može trajati najduže dve, odnosno četiri godine za dela za koja je zaprećena kazna od četrdeset godina zatvora i za dela organizovanog kriminala za koja je zaprećena kazna od deset godina zatvora ili teža kazna. Ako za to vreme ne bude izrečena prvostepena presuda pritvor će se ukinuti i optuženi pustiti na slobodu.

¹⁷ Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 1/2006.

¹⁸ Zakonik o krivičnom postupku, Sl. glasnik RS, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005.

(4) Posle izricanja prvostepene presude pritvor može trajati još najduže godinu dana. Ako za to vreme ne bude izrečena drugostepena presuda kojom se prvostepena presuda preinačuje ili potvrđuje, pritvor će biti ukinut i optuženi pušten na slobodu. Ako u roku od godinu dana bude izrečena drugostepena odluka kojom se prvostepena presuda ukida, pritvor može trajati najduže još dve godine od izricanja odluke drugostepenog suda.”¹⁹

Druga grupa standarda se odnosi na sve koji su optuženi za krivično delo, bilo da su pritvoreni ili ne, i zahteva da se suđenje za krivično delo održi bez nepotrebnog odlaganja, kako okrivljeni koji čekaju na suđenje ne bi bili izloženi produženoj neizvesnosti i da se dokazi ne izgube, ili da se njihov značaj ne umanj, što je glavna svrha zaštite predmetnog prava.

Krivični postupak mora biti, kako započet tako, i dovršen u razumnom vremenskom roku, odnosno bez nepotrebnog odlaganja, s tim da optuženom treba obezbediti adekvatno vreme i mogućnosti za pripremanje odbrane u svim fazama postupka, obuhvatajući vreme pre suđenja i tokom žalbenog postupka. Ovim se obezbeđuje da se odbrana optuženog ne oteža prekomernim protekom vremena, tokom kojeg pamćenje svedoka može da izbledi ili se izmeni, da svedoci postanu nedostupni, a drugi dokazi da budu uništeni ili nestanu. Garantija suđenja u najkraćem mogućem roku, takođe, obezbeđuje da nesigurnost sa kojom je suočena optužena osoba, uprkos pretpostavci nevinosti, ne bude produžavana. Prethodno navedeno se može podvrgnuti maksimi: „Odložena pravda — uskraćena pravda.” Međutim, treba napomenuti da se u nekim slučajevima, za suđenja koja traju i po nekoliko godina, smatra da se odvijaju u razumnom vremenskom roku, dok se za druga, koja traju manje od godinu dana, smatra da su neopravdano prolongirana. S tim u vezi, privredna ili krivična dela u vezi sa narkoticima, u koja je umešan veći broj optuženih, slučajevi sa međunarodnim aspektom, slučajevi višestrukog ubistva i slučajevi u koje su umešane terorističke organizacije, smatraju se težim i složenijim, nego rutinski krivični slučajevi, pa se duži postupci smatraju razumnim.

Iako optuženi nije dužan da sarađuje u krivičnom postupku, ipak njegovo ponašanje tokom postupka treba uzeti u obzir pri određivanju da li je postupak vođen bez nepotrebnog odlaganja. Naime, pokušaje optuženog da pobjegne i odbijanje saradnje (npr. odbijanje da uzme advokata ili da se pojavi na saslušanju), treba uzeti kao odlaganja koja se ne mogu pripisati vlastima. Takođe, podneske optuženog za koje se od samog početka postupka smatra da su nepotrebni i irelevantni za postupak, treba svrstati u namernu opstrukciju.

Vlasti su dužne da ažurno postupaju. Ako u ma kojoj fazi postupak ne napreduje zbog nemara vlasti, ako se dozvoli da istraga ili postupak stagnira, ili ako je potrebno neopravdano mnogo vremena za preduzimanje određenih mera, ta odlaganja će se smatrati bezrazložnim. Ako i sam

¹⁹ Ibid.

sistem krivičnog pravosuđa usporava završetak suđenja, može biti prekršeno pravo na suđenje u razumnom roku.

Konačno, pravo na suđenje u razumnom roku obuhvata i pravo da se dobije obrazložena presuda (na suđenju i u žalbenom postupku) u razumnom vremenskom periodu, te obezbedi pravo na delotvoran pravni lek, a u skladu sa zakonski propisanim rokovima.

Zakonik o krivičnom postupku u svom članu 16. propisuje pravo na suđenje u razumnom roku.²⁰ Navedena odredba nije propraćena adekvatnim pravnim sredstvom koje bi strankama obezbedilo mogućnost da utiču na okončanje postupka u što kraćem roku, kada je to moguće i opravdano zahtevati. Naime, postojeći krivični postupak je prolongiran, i neke radnje se nepotrebno dupliraju, što je najčešće karakteristično za odnos pretkrivičnog postupka i istrage. Tok krivičnog postupka se sastoji iz dve faze: prethodni postupak koji se vodi pred istražnim sudijom i započinje donošenjem rešenja o sprovođenju istrage. Nakon sprovođenja prethodnog postupka, postupak je u rukama javnog tužioca, te isti podnosi optužni akt i postupak prelazi u fazu glavnog pretresa. Ovaj deo postupka se vodi pred sudećim većem, i konačan ishod predstavlja donošenje presude. Međutim, kao vrlo važan za tok krivičnog postupka, treba pomenuti i pretkrivični postupak koji je u rukama organa unutrašnjih poslova i čiji ishod je podnošenje krivične prijave koja se prosleđuje javnom tužiocu, i na osnovu koje on podnosi zahtev za sprovođenje istrage.

Kada je reč o prethodnom krivičnom postupku, istrazi, treba imati u vidu da rok od šest meseci, koji je predviđen čl. 258. Zakonika o krivičnom postupku, kao razuman rok za okončanje ove faze postupka, često nije dovoljan za ispitivanje slučaja, te pripremanje istog za glavni pretres. Usled istih razloga, dešava se da je predmet nedovoljno razjašnjen, čime se umanjuje efikasnost postupka u narednim fazama istog.

Efikasnost ovog dela krivičnog postupka zavisi i od složenosti predmeta, broja dokaza koje je potrebno izvesti, kao i od vrste veštačenja koje treba izvesti. Nadalje, u zavisnosti od broja aktivnih predmeta po jednom postupajućem istražnom sudiji, zakazuju se saslušanja u kraćim ili dužim vremenskim intervalima, te je često u zavisnosti od te činjenice neizvesno da li će se istraga završiti u zakonskom roku.

Nadalje, rešavanje krivičnog predmeta od strane sudova zavisi i od rada pratećih službi. Naime, vrlo važnu ulogu u pripremanju dokaznog postupka imaju organi unutrašnjih poslova u pretkrivičnom postupku, jer ukoliko je krivična prijava potkrepljena adekvatnim dokazima, to je i sud u boljoj poziciji sa stanovišta rešavanja predmeta, te okončanja krivičnog postupka u razumnom roku.

²⁰ (1) Okrivljeni ima pravo da u najkraćem roku bude izveden pred sud i da mu bude suđeno bez odlaganja.

(2) Sud je dužan da postupak sprovede bez odugovlačenja i da onemogućiti svaku zloupotrebu prava koja pripadaju licima koja učestvuju u postupku.

(3) Trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće potrebno vreme.

Bitno je pomenuti da tužilac nema zakonsku obavezu da prilikom podizanja optužnog akta prezentuje sve dokaze za konkretan krivični predmet, već to može da čini bilo kada tokom postupka, što takode sprečava okončanje postupka u što kraćem roku.

Nadalje, nedostatak važećeg Zakonika o krivičnom postupku jeste i mogućnost neograničenog broja ukidanja prvostepenih presuda od strane drugostepene instance, te vraćanja istih na ponovna suđenja.

Takode, po ukidanju prvostepene sudske odluke od strane više instance, zakazuje se novi glavni pretres, na kome stranke ponovo mogu iznositi nove činjenice i dokaze.²¹

Isto tako, višestruko izvođenje istih dokaza u toku postupka, tačnije „tripliranje” dokaza, i to u prekrivičnom postupku, u istrazi, i, konačno, na glavnom pretresu, stvara nepotrebna odugovlačenja, a samim tim i derogiranje odredaba Zakona kojima se strankama garantuje pravo na suđenje u razumnom roku. Ponovno izvođenje dokaza je, prema važećem Zakoniku, potrebno i kada u postupku dođe do promene raspravnog veća, što je direktno u koliziji sa načelom procesne ekonomije.²²

Takode, treba napomenuti da se u toku postupka bilo kada može predložiti novi dokaz, iako se za njega znalo odmah na početku postupka, a stranke mogu iznositi nove činjenice i dokaze i na pretresu pred drugostepenim sudom.²³

Odugovlačenju postupaka doprinose česta odlaganja ročišta, bilo zbog nemogućnosti svedoka ili stranaka da prisustvuju istom, ili pak branioca, koji se ne koristi svojom mogućnošću da nađe sebi zamenу.

Negativan uticaj na okončanje postupka u razumnom roku ima i činjenica da se u praksi često dešava da se okrivljeni brani ćutanjem tokom celog postupka, da bi u završnoj reči izneo mnoštvo dokaza, što u načelu nije protivno važećem ZKP-u, jer je izbor načina odbrane neprikosnoven, ali se isto kosi upravo sa odredbama koje propisuju suđenje u razumnom roku.

Poseban problem čini uzurpacija pozicije tužioca koju čini javni tužilac kada sam ne preduzima potrebne radnje niti se odriče gonjenja tako dovodeći oštećenog u poziciju da ne može da preuzme krivičnu tužbu.²⁴

²¹ Član 394. stav 2. Zakonika o krivičnom postupku, op. cit.

²² Ibid. čl. 309.

Ako se glavni pretres koji je bio odložen drži pred istim većem, on će se nastaviti, a predsednik veća će ukratko izneti tok ranijeg glavnog pretresa, ali i u ovom slučaju veće može odrediti da glavni pretres počne iznova.

Ako je odlaganje trajalo duže od tri meseca, ili ako se glavni pretres drži pred drugim predsednikom veća, glavni pretres mora iznova početi i svi dokazi se moraju ponovo izvesti.

²³ Ibid. čl. 378. stav 4.

²⁴ Vidi o ovome u Odluci Komiteta protiv torture od 29. novembra 2004. godine. Dragan Dimitrijević v. Serbia and Montenegro, Communication No. 207/2002, Decision of the Committee against Torture of 29 November 2004, <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/view40?SearchView>.

U prilog ubrzanja krivičnog postupka govori činjenica da je Narodna skupština Republike Srbije, na sednici od 9. maja 2006. godine, započela načelnu raspravu o paketu pravosudnih zakona, te je najavljeno niz novina u Predlogu zakonika o krivičnom postupku, od kojih se mnoge tiču predmetne teme — ubrzanja postupka.

Novi Zakonik o krivičnom postupku²⁵ koji će početi da se primenjuje u junu 2007. godine, predviđa drukčiji tok krivičnog postupka u odnosu na važeći Zakonik. Naime, prema novom Zakoniku, postupak će se odvijati u fazama prethodne istrage, prethodnog postupka — istrage, donošenje optužnog akta, nakon čega započinje faza glavnog pretresa i donošenje presude.

U fazi prethodne istrage policija je dužna da preduzme potrebne mere, te da prikupi sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka, ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, kako bi bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 časa, obavestila javnog tužioca o postojanju osnova sumnje da je izvršeno takvo krivično delo.

Nakon toga sledi faza prethodnog postupka — istrage, koju sprovodi nadležni javni tužilac, a u slučaju da osobite okolnosti očigledno ukazuju da određene radnje u toku ove faze postupka, neće moći da se ponove na glavnom pretresu, ili bi izvođenje dokaza na glavnom pretresu bilo nemoguće, odnosno znatno otežano, istragu će sprovesti istražni sudija. Rešenje o sprovođenju istrage javni tužilac donosi kada oceni da postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično delo za koje se tereti u krivičnoj prijavi ili obaveštenju policije, nakon čega sledi završetak istrage, kada nađe da je stanje stvari u istrazi dovoljno razjašnjeno, što potvrđuje službenom beleškom.

Ako se istraga ne završi u roku od šest meseci, javni tužilac je dužan da odmah obavesti neposredno višeg javnog tužioca o razlozima zbog kojih istraga nije okončana.

Kad je završena istraga, postupak pred sudom može da se vodi samo na osnovu optužnice ovlašćenog tužioca. Na kraju sledi faza glavnog pretresa i donošenje presude.

Na osnovu navedenog, vidimo da se predviđaju *šira ovlašćenja javnog tužioca*, te bi umesto istražnog sudije tužilac vodio istražne radnje, a istražni sudija zadržava minimalna ovlašćenja. Ovakav sled postupka je koncipiran u prilog načela efikasnosti i ekonomičnosti postupka, u smislu da javni tužilac samostalno prikuplja i izvodi dokaze koji su mu potrebni za podnošenje optužnog akta.

Nadalje, novim Zakonikom uvode se *nove dokazne radnje*, odnosno u dokaznom postupku bi se uvelo video snimanje, te okrivljeni više ne bi mogao da tvrdi da je priznanje dato pod prinudom.

Zatim, *uvodi se sporazum o priznavanju krivice* koji bi se zaključivao između tužioca i okrivljenog za dela za koja je zaprećena kazna do

²⁵ Sl. glasnik RS, br. 46/2006.

10 godina, čime bi se u velikom broju slučajeva postupak okončao bez odugovlačenja, i odlaganja.

Takođe, najavljuje se *sprečavanje odugovlačenja postupka* uvođenjem više reda i u sam glavni pretres, tako što, ukoliko dođe do promene predsednika sudskog veća, postupak ne bi — kao do sada — počinjao iznova, već bi bio nastavljen.

Novine koje se najavljuju u sprovođenju krivičnog postupka trebalo bi da doprinesu napretku u smislu ubrzanja istog, te okončanju postupka u razumnom roku. Međutim, ni u novom Zakoniku o krivičnom postupku nije vidljivo sredstvo, vrlo značajno za stranke u postupku, kojim bi se obezbedila mogućnost da one zahtevaju ubrzanje krivičnog postupka, ili da postignu adekvatno obeštećenje za dugo trajanje istog.

Pravo na suđenje u razumnom roku u svetlu Nacionalne strategija reforme pravosuđa

Narodna Skupština Republike Srbije, na svom zasedanju 25. maja 2006. godine, usvojila je Odluku o utvrđivanju nacionalne strategije reforme pravosuđa.²⁶ Cilj strategije je, između ostalog, da se obezbedi efikasan pravosudni sistem. Odluka konstatuje brojne nedostatke sadašnjeg stanja i pruža viziju modernog pravosuđa. Sudija sada provede veliki deo vremena baveći se administrativnim pitanjima, čime se njihovo vreme i stručnost preusmeravaju na pitanja koja nisu sudijska i što direktno doprinosi velikom broju nerešenih predmeta u sudovima. Pomoću automatizacije upravljanja predmetima, revidiranog procesa zakazivanja i novih profesionalnih radnih mesta, predsednici sudova i sudije imaju više vremena da se koncentrišu na sudijske dužnosti. Administrativne zadatke će obavljati profesionalni kadar u sudskoj upravi. Svi sudovi će ojačati administrativne kapacitete upotrebom informacionih tehnologija, a pre svega u automatizaciji obrade predmeta. Procesuiranje krivičnih predmeta sledi neefikasan istražni model u kojem istražne sudije rade zajedno sa policijom i tužilaštvom na sprovođenju krivičnih istraga i prikupljanju dokaza. Ovaj model zahteva prekomerne sudijske resurse. Primećujući da su istražni sistemi zamenjeni u nekoliko susednih zemalja efikasnijim i u pogledu potrebnih sredstava manje zahtevnim akuzatornim modelima, i zbog zahteva za pravnom zaštitom u „razumnom roku” kako propisuje član 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima, Republika Srbija će postepeno uvesti sistem kojim se ograničava uloga istražnih sudija, tužioci će preuzeti odgovornost za prikupljanje dokaza da bi se omogućilo efikasnije procesuiranje krivičnih slučajeva. Osim toga, da bi se izašlo na kraj sa zaostalim nerešenim krivičnim slučajevima i kašnjenjima, tužiocima će biti dozvoljeno da primenjuju nagodbe koje bi nadzirali sudovi. Konstatovano

²⁶ Odluka o utvrđivanju nacionalne strategije reforme pravosuđa, Sl. glasnik RS, br. 44/2006.

je da je pristup pravosuđu ograničen oskudnim budžetskim mogućnostima pravne pomoći, lošim zakonskim okvirom i distribucijom informacijama vezanim za zakone i sudove. U budućnosti, pravosuđe mora stalno da promoviše ravnopravan pristup pravosuđu svih, uključujući siromašne građane, putem programa pravne pomoći koji su koncentrisaniji i delotvorniji. Novim zakonom će se uspostaviti celovit sistem pravne pomoći koji će obezbediti delotvorniju pomoć optuženima u parničnim i krivičnim postupcima, i omogućiti standardizovan način utvrđivanja kriterijuma za pružanje pravne pomoći. Sistematizovani programi alternativnog rešavanja sporova (medijacije), kojima je dat dobar publicitet, obezbediće nove, efikasnije i jeftinije načine za rešavanje sporova i značajno rasteretiti sudove i sudije, čime će se povećati efikasnost sudskog sistema.

Postizanje gore navedenih reformskih ciljeva, identifikovanih u ovoj strategiji, zahteva redovno merenje napretka njihovog sprovođenja tokom perioda od 2006—2011. godine.

Stavovi Evropskog suda za ljudska prava u vezi sa pravom na suđenje u razumnom roku

Kao trajanje postupka Sud u Strazburu računa vreme od podnošenja građanske tužbe do izvršenja presude. U krivičnom postupku trajanje postupka se računa od podizanja optužnog akta do konačne odluke. Međutim, za dobijanje zaštite shodno članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima, bitno je da je položaj pojedinca „značajno promenjen” bilo kojim delovanjem organa vlasti, te će se u takvoj situaciji pojedinac, zbog sumnje da je počinio krivično delo, smatrati „optuženim”, što može biti mnogo pre nego što se iznese bilo kakva zvanična optužba ili počne zvanična istraga. Stoga, „optužba” može biti definisana kao zvanično obaveštenje dato pojedincu od strane nadležne vlasti o tvrdnji da je počinilo krivično delo, što, takođe, odgovara činjenici da je položaj osumnjičenog značajno promenjen. U svetlu ovog tumačenja treba pomenuti slučaj Šleževičius protiv Litvanije, iz 2001. godine, koji se odnosi na dužinu krivičnog postupka protiv bivšeg političara, a protivnu standardima Evropske konvencije o ljudskim pravima.²⁷ Sud je smatrao da, iako se postupak

²⁷ Adolfas Šleževičius, litvanski državljani, rođen 1948. godine, bio je premijer Litvanije od 1993. g. do 1996. g. Januara 1996. g. dva člana parlamenta od javnog tužioca su zahtevala da pokrene krivični postupak protiv g-dina Šleževičius-a u vezi sa optužbama u pogledu nepravilnosti u poslovanju koje su bile ravne zloupotrebi službenog položaja. Postupak je pokrenut 24. 01. 1996. g. i blokirani su bankovni računi podnosioca predstavke. On je dao ostavku na mesto premijera februara 1996. g., kako bi se bavio poslovnim delatnošću, a da bi 10. oktobra 1996. g. bio optužen za zloupotrebu službenog položaja. Okružni sud Vilnius-a je u odlukama od 13. 03. 1997. g., 30. 09. 1998. g. i 13. 07. 1999. g. utvrdio da istraga nije sprovedena pravilno, pošto su optužbe protiv podnosioca predstavke bile nejasne. Okružni tužilac je 18. 04. 2000. g. obavestio podnosioca predstavke da je postupak protiv njega prekinut i da je istraga odložena zbog nepostojanja krivičnog dela u pogledu dve optužbe protiv njega i nedostatka dokaza o krivici u pogledu preostale tri optužbe. Ban-

mogao smatrati složenim, domaće vlasti nisu pokazale niti marljivost niti relevantnost u sprovođenju postupka, nisu formulisane jasne optužbe a ni suđenje nije sprovedeno.

Sud uzima u obzir posebne okolnosti predmeta, i nije odredio neki apsolutni vremenski okvir u kome bi trebalo da traje postupak. Sud ocenjujući da li se dužina postupka može smatrati razumnom uzima u obzir sledeće faktore: složenost slučaja, ponašanje podnosioca, ponašanje sudskih i upravnih organa države kao i kakvo je pravo u pitanju za podnosioca.

Što se tiče složenosti slučaja ona se ceni u vezi sa činjenicama, jednako kao i u vezi pravnih pitanja. Slučaj koji je veoma složen može ponekad opravdati dugotrajan postupak. Međutim, čak i u vrlo složenim slučajevima može doći do neopravdanog odlaganja. Ako se prvi put javi neko pravno pitanje u postupku, koje se nije javljalo do tada u praksi, to može biti relevantno za ocenu dužine postupka ali ne i opravdanje za predugo trajanje postupka. U slučaju Doren protiv Irske, prvi put se desilo u irskoj praksi da je tužen zastupnik prodavca za štetu koju je pretrpeo kupac. Ova okolnost nije prihvaćena kao opravdanje za postupak koji je trajao skoro deset godina.²⁸

Ponašanje podnosioca zahteva za pokretanje postupka pred Sudom u Strazburu je veoma osetljivo pitanje. Sud smatra da ne može na podnosiocu štetu uzeti što je ovaj u potpunosti koristio sve proceduralne mogućnosti koje mu stoje na raspolaganju. Od podnosilaca se ne zahteva da aktivno sarađuju u ubrzavanju postupka koji bi mogao dovesti do njihove osude. Ponekad odgovornost za dugo trajanje postupka može da bude podeljena. U slučaju Bomartin protiv Francuske²⁹ koji se pojavio pred Evropskim sudom za ljudska prava konstatovano je da su podnosioci doprineli kašnjenju podnošenjem slučaja pogrešnom sudu i podnošenjem dokaza četiri meseca nakon ulaganja žalbe. Ali isto tako, Sud je smatrao da su vlasti, s druge strane, odgovorne jer je domaćem sudu trebalo preko

kovni računi su oslobođeni istog dana. Drugi okružni tužilac Vilnius-a je 26. 05. 2000. g. odbio žalbu podnosioca predstavke na ovu odluku. Podnosilac predstavke se žalio Kancelariji javnog tužioca, tvrdeći da postupak nije konačno prekinut. Kancelarija javnog tužioca je 31. 08. 2000. g. odbila ovaj zahtev, smatrajući da je postupak prekinut u skladu sa relevantnim domaćim zakonodavstvom. Podnosilac predstavke je, takođe, obavešten da se može obratiti sudu da bi osporio odluku od 18. 04. 2000. godine. Isti se obratio Evropskom sudu, sa tvrdnjom da je došlo do povrede čl. 6. st. 1. Konvencije, a iz razloga što je protiv njega pokrenut postupak 24. 01. 1996. g. i do dana podnošenja predstavke, nije okončan. Sud je smatrao da je od 24. 01. 1996. g. položaj podnosioca predstavke promenjen u stepenu koji predstavlja „optužbu” u okviru značenja čl. 6. st. 1. Konvencije, te da period koji treba razmatrati počinje od tog datuma. Nadalje, postupak je prekinuo tužilac 18. 04. 2000. godine, javni tužilac potvrdio zakonitost prekida i podnosilac predstavke sudu nije podneo žalbu na odluku javnog tužioca, stoga je Sud smatrao da je relevantni period završen 18. 04. 2000. g., te da je postupak trajao 4 godine, 2 meseca i 25 dana, na jednom nivou sudske nadležnosti.

²⁸ Doran protiv Irske, presuda od 31. jula 2003. <http://www.echr.coe.int/ECHR/>

²⁹ Beaumartin protiv Francuske, presuda od 24. novembra 1994.

pet godina da održi prvo ročište, a odgovornom ministarstvu 20 meseci za podnošenje dokaznog materijala.

Kad se određuje da li je poštovana garantija razumnog roka uzimaju se samo kašnjenja koja se mogu pripisati državi. Država je odgovorna za sva kašnjenja koja su prouzrokovali upravni ili sudski organi vlasti.

U razmatranju dužine postupka, Sud je vodio računa o principu ispravnog donošenja sudskih odluka, tj. da li su domaći sudovi rešavali dostavljene predmete u skladu sa svojim obavezama. Odluke koje se odnose na odlaganje zbog posebnih razloga ili prikupljanja dokaza mogu stoga biti od neke važnosti.

Sud je jasno stavio do znanja da nastojanja sudskih vlasti da ubrzaju postupke, što je moguće više, igraju važnu ulogu da podnosiocima osiguraju garantije sadržane u članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Posebna odgovornost stoga leži na domaćem sudu da osigura da svi oni koji imaju ulogu u postupku pred sudom urade sve da se izbegne nepotrebno kašnjenje.

U slučaju Buholz protiv Nemačke, Sud je naglasio da Evropska konvencija o ljudskim pravima obavezuje državu ugovornicu da organizuje svoj pravni sistem tako da omogućiti sudovima da udovolje zahtevu za suđenje u razumnom vremenu. Privremeno nagomilavanje predmeta, uzrokovano nepredvidljivim okolnostima kao što je npr. ekonomska kriza, ne povlači odgovornost države ako ova brzo reaguje da reši neočekivane probleme.³⁰ Švajcarski Savezni sud je bio u dužem vremenskom periodu opterećen velikim brojem predmeta. Švajcarska je povećala broj sudija od 28 na 30, kao i broj zaposlenih sekretara u Sudu sa 24 na 28. Sud je usvojio nova pravila postupka. Uprkos ovim merama broj predmeta pred Saveznim sudom je nastavio da raste, dužina trajanja postupka nije skraćena i u slučaju Cimerman protiv Švajcarske, Sud u Strazburu je ocenio da preduzete mere nisu dovoljne da bi se udovoljilo zahtevu za suđenje u razumnom roku.³¹ Nije, dakle, dovoljno da država preduzme neke mere već je potrebno da te mere budu adekvatne i delotvorne.

Evropski sud za ljudska prava mišljenja je da član 13. Evropske konvencije o ljudskim pravima nalaže državama ugovornicama da obezbede delotvoran lek za povredu prava na suđenje u razumnom roku, te da je taj lek delotvoran ako se njime obezbeđuje ubrzanje tekućeg uspornog postupka, kao i naknada materijalne i nematerijalne štete uzrokovane neopravdano dugim postupkom.³²

Svoj pristup odnosu dva člana Evropske konvencije Evropski sud je formulisao u slučaju Doren protiv Irske (presuda od 31. jula 2003).³³

³⁰ Buchholz protiv Nemačke, presuda od 6. maja 1981.

³¹ Zimmermann protiv Švajcarske, presuda od 13. jula 1983.

³² Rodoljub Etinski, *Nacrt Zakona o parničnom postupku i pravo na suđenje u razumnom roku*, Evropsko zakonodavstvo, br. 9—10/2004, str. 11.

³³ Naime, bračni par Doren je kupio plac da bi zidao kuću. Međutim, posle obavljene kupovine videli su da plac nema direktnu vezu sa putem, te su morali da ga prodaju. Tužili su, zatim, svog pravnog zastupnika, prodavca i pravnog zastupnika prodavca zbog nesave-

Ovde Evropski sud kaže da u kontekstu kršenja prava na suđenje u razumnom vremenu, pravni lek će se smatrati delotvornim u smislu člana 13. Evropske konvencije ako se njime može ubrzati postupak suda ili ako se obezbeđuje naknada štete zbog preterano dugog postupka.³⁴ Koliko su visoki zahtevi Suda iz Strasbura u pogledu delotvornog pravnog leka u vezi prava na suđenje u razumnom roku vidi se iz slučaja Hartman protiv Češke. Češka vlada je ukazivala da češki pravni sistem obezbeđuje domaće pravne lekove, naime žalbe višoj vlasti i ustavne žalbe, poduprte tužbom za naknadu štete. Žalbe višoj vlasti su žalbe koje pojedinac može da uputi predsedniku suda ili ministru pravde upozoravajući sudske vlasti na odugovlačenje postupka. Vlast kojoj je žalba upućena dužna je da je razmotri u roku od dva meseca. Dejstvo žalbe može da bude ubrzavanje sudskog postupka. Pošto je iskoristio mogućnost da se žali višoj vlasti, ako je ova ostala bez željenog rezultata, pojedinac može da uputi ustavnu žalbu. Ustavni sud je nadležan da odluči da li je povređeno pravo na suđenje u razumnom roku. On može da pruži pomoć naređujući neaktivnom sudu da prekine sa kršenjem ovog prava i da nastavi sa slučajem. Odluka Ustavnog suda je, naravno, obavezujuća. U pogledu mogućnosti naknade štete, češka Vlada je navela da su podnosioci zahteva Evropskom sudu imali na raspolaganju tužbu za naknadu štete protiv države koja je na osnovu Zakona br. 82/1998. odgovorna za štetu uzrokovanu neregularno-

sno obavljenog posla. Tužbu su podneli u julu 1991. godine, a do konačne presude, kojom su dobili naknadu štete od tuženih, došli su u decembru 1999. godine. Irska vlada je tvrdila da je spor dugo trajao, između ostalog, jer se u njemu pojavilo potpuno novo pravno pitanje: odgovornost pravnog zastupnika prodavca za štetu koju pretrpi kupac. Evropski sud je našao, međutim, da postoji kršenje čl. 6 (1) Evropske konvencije.

Irska vlada nije tvrdila da postoji specifično pravno sredstvo konstruisano kao lek za neopravdano trajanje sudskog postupka. Ona je, međutim, tvrdila da su na raspolaganju delotvorni ustavni lekovi, navodeći načelo ustavne pravde i pravo na vođenje parnice. Evropski sud, u vezi sa tim, primećuje da niti jedna presuda na koju se pozvala irska Vlada da bi dokazala delotvornost ova dva pravna leka, ne potvrđuje da ona uključuje pravo na žalbu zbog odugovlačenja sudskih postupaka koji se mogu pripisati sudskim vlastima. Međutim, čak i ako bi se moglo uzeti da je pravo na odlučivanje da li su postupci u granicama razumnog vremena i ako bi se moglo uzeti da se ovakva žalba može uložiti bilo kada, kaže Evropski sud, to još nije dovoljno da se ovaj lek smatra „delotvornim, adekvatnim i dostupnim” u smislu čl. 13. Evropske konvencije. Naime, da bi ispunjavao ove uslove, on mora da deluje dovoljno brzo da bi se njime sprečilo dalje odugovlačenje sudskog postupka. Ako, dakle, sam postupak u vezi primene pravnog leka radi ubrzanja osnovnog postupka traje dugo, godinu i po u slučaju koji je irska Vlada prezentirala Evropskom sudu da bi dokazala postojanje tog pravnog leka, tada ovaj ne može da ostvari svoj cilj: ubrzanje osnovnog postupka. Sa druge strane, alternativno dejstvo ovog pravnog leka treba da bude presuda o naknadi štete uzrokovane odugovlačenjem postupka. Irska Vlada je prihvatila da pravna sredstva koja stoje na raspolaganju u irskom pravu nisu takva da svakako mogu da proizvedu ovo dejstvo. Takođe, ona nije objasnila šta bi bila osnova naknade štete i kako bi se odredila visina štete. Isto tako, postupak naknade iste treba da bude brz. Pošto irska Vlada nije dokazala da u njenom pravu i pravnoj praksi postoje pravna sredstva kojima bi se lečilo odugovlačenje postupka na opisan način, Evropski sud je konstatovao povredu čl. 13. Evropske konvencije.

³⁴ Rodoljub Etinski, *Pravo na delotvoran pravni lek u svetlu prakse Evropskog suda za ljudska prava*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 2/2004, t. II, str. 429.

stima postupka. Priznajući da do tada nikakva kompenzacija nije dosuđena putem takve tužbe, Vlada je tvrdila da to ne znači da u konkretnim slučajevima takva tužba ne bi bila delotvoran pravni lek. Evropski sud je stao na stanovište da se žalba višoj vlasti ne može smatrati delotvornim lekom jer se njome ne ostvaruje lično pravo podnosioca da primora državu da vrši svoja nadzorna ovlašćenja. On je, dalje, konstatovao da kada češki Ustavni sud nađe da se sudski postupci odugovlače zbog neaktivnosti nekog suda, Ustavni sud može da naredi da taj sud prestane sa odugovlačenjem i ubrza postupak. Prihvatajući da naredba Ustavnog suda može da ubrza sudski postupak, Evropski sud primećuje da češko pravo ne obezbeđuje nikakvu sankciju za slučaj da se postupajući sud ne povinuje ovoj naredbi. Suprotno švajcarskom Ustavnom sudu ili španskom Ustavnom sudu, češki Ustavni sud nije ovlašćen da preduzme praktične mere ubrzavanja postupka. Niti češki Ustavni sud može da dosudi naknadu štete za odugovlačenje koje se već dogodilo. Evropski sud je smatrao da posledice ove nemogućnosti nisu otklonjene češkim Zakonom br. 82/1998. Vlada, koja je bila dužna to da dokaže, nije uspela da dokaže da se naknada nematerijalne štete može ostvariti po osnovu ovog Zakona. Imajući izneto u vidu, Evropski sud je konstatovao da nema delotvornog pravnog leka kojim bi neko mogao da se suprotstavi otezanju sudskog postupka u Češkoj.³⁵

³⁵ Hartman protiv Češke, presuda od 10. jula 2003. Evropski sud je ponovio ovakav svoj stav i u nekim drugim slučajevima, između ostalih i u slučaju Zic protiv Slovačke. Zic, podnosilac zahteva Evropskom sudu bio je policijski inspektor. Član Parlamenta optužio je Zicu u izjavi privatnoj TV kompaniji da prikriva zločin. Mesec dana po emitovanju ove izjave, Zic je 29. novembra 1996. podneo tužbu nadležnom sudu protiv tog člana Parlamenta a 13. decembra iste godine protiv TV kompanije koja je emitovala izjavu. Razočaran ponašanjem sudova, Zic je povukao svoje tužbe 12. marta 2001. godine. Pošto je sud kome se obratio Zic tražio svoje izuzeće zbog pristrasnosti i pošto je to učinio i sud u susednom okrugu, stvar je poverena Prvom okružnom sudu u Bratislavi ali je Zic prigovorio teritorijalnu nenadležnost ovog suda. Prvi okružni sud u Bratislavi nije bio ažuran u pogledu rešavanja ovog prigovora. Iako je Evropski sud našao da je i sam Zic delimično odgovoran zbog dugog postupka, svejedno on je našao da postoji povreda člana 6 (1) Evropske konvencije. Evropski sud ponavlja svoj stav da član 13. Evropske konvencije garantuje delotvoran pravni lek pred nacionalnom vlašću za navodno kršenje zahteva iz člana 6 (1) Evropske konvencije da se stvar reši u razumnom roku. Na osnovu člana 130 (3) Ustava Slovačke, koji je na snazi od 30. juna 2001. godine, pojedinac ili korporacija mogu da iniciraju svojim podneskom postupak pred Ustavnim sudom ako smatraju da su njihova prava povređena. Na osnovu člana 48 (2) tog Ustava svako lice ima pravo da se njegov slučaj reši bez neopravdanog odlaganja. Međutim, praksa Ustavnog suda pokazuje da se ovaj smatra nenadležnim da presudi o posledicama kršenja člana 48 (2) Ustava u smislu naknade štete ili primene sankcije protiv vlasti odgovorne za neopravdano odugovlačenje. Pravo na garantovanje ličnog dostojanstva, časti, ugleda i dobrog imena je garantovano članom 11. Građanskog zakona Slovačke. Na osnovu člana 200 (4) Zakona o građanskom postupku sud je bio dužan da u roku od godinu dana posle podnošenja tužbe reši zahtev u pogledu povrede prava na poštovanje dostojanstva ličnosti. Međutim, ta odredba je bila poništena nalazom Ustavnog suda da je suprotna članu 6 (1) Evropske konvencije. Nalazeći da Zic nije raspolagao pravnim lekom koji bi u praksi bio delotvoran, odnosno koji bi otklonio posledice povrede člana 6 (1) Evropske konvencije, Evropski sud je presudio da postoji, takođe, kršenje člana 13. Evropske konvencije. Zic protiv Slovačke, presuda od 14. oktobra 2003.

EXERCISING THE RIGHT TO A TRIAL IN A REASONABLE TIME IN THE REPUBLIC OF SERBIA

*Maja Omeragić-Pantić
Biljana Vujičić
Bojan Tubić, LL.M.
Rodoljub Etinski, Ph.D.*

Summary

Constitution and procedural laws explicitly guarantee right to a trial in a reasonable time. The procedural laws have been changed and some new solutions, which have to enable a trial in a reasonable time, were adopted. The Decision on establishing of national strategy of judicature reform was adopted, in order to make the judicature more efficient. However, the inquiries show that there are still some significant disadvantages which affect the right to a trial in a reasonable time. Despite the new legislative solutions, adopted in order to accelerate the trials, some of these solutions are not completely sufficient or their implementation in practice is not entirely adequate. The Decision on establishing of national strategy of judicature reform sets up the right analysis of the current status, as well as „therapy for the healing” of judicature. However, it seems that current measures are not in accordance with this therapy. Technical modernization of the courts is very slow and personal capacities, on the level of the associates, is declining instead of getting stronger.

The biggest disadvantage of the present legal system, regarding the right to a trial in a reasonable time is the absence of the efficient legal remedies with which the party could accelerate the judicial procedure, respectively with which it could give damages caused by the breach of this right. This paper shows how strict are the criteria of the European court of human rights in Strasbourg related to it and that the existing legal remedies in our legal system are not sufficient to meet these demands. The confirmation of this conclusion came from Strasbourg, when this paper was already written, in the judgment *V.A.M. v. Serbia* of March 13, 2007.

Key words: constitution, law, reform of judicature, human rights, trial in a reasonable time, local remedies